

ПРОБЛЕМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2023-2-6-4>

Груздь Олександр Іванович,

кандидат юридичних наук

(Криворізький навчально-науковий інститут

Донецького державного університету внутрішніх справ, м. Кривий Ріг)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0370-3791>

Литвиненко Ольга Георгіївна,

доктор філософії з права

(Криворізький навчально-науковий інститут

Донецького державного університету внутрішніх справ, м. Кривий Ріг)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4218-21>

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ СУДОВО-МЕДИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Статтю присвячено окремим питанням проведення судово-медичних експертиз під час здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану. Проаналізовано чинне законодавство України, наукові позиції та думки вчених і дослідників. Визначено важливим обґрунтування низки науково-практичних позицій щодо окремих особливостей проведення судово-медичних експертиз як трупа, так і живих осіб для встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень. Доведено пропозицію про залучення до проведення судово-медичних експертиз трупу та живих осіб під час правового режиму воєнного стану лікаря-патологоанатома, хірурга чи травматолога закладів охорони здоров'я.

Ключові слова: *судово-медична експертиза, судові експертизи, спеціаліст, досудове розслідування, кримінальне провадження, воєнний стан, законодавство України, заклади охорони здоров'я.*

Постановка проблеми. На територіях України, де проходять активні бойові дії, зростає кількість загиблих та постраждалих, тому проведення судово-медичних експертиз є неабияк актуальним. Саме через масове травмування та загибель людей найбільше навантаження лягло на систему охорони здоров'я України. Завантаження збільшилось не лише в закладах охорони здоров'я, де надавали невідкладну медичну допомогу, але й у відділеннях дослідження трупів судово-медичних бюро України [1, с. 104]. Значна кількість призначених судово-медичних експертиз не проводиться вчасно через велику завантаженість судових експертів. Як зазначає начальник Чернігівського обласного бюро судово-медичних експертиз (надалі – бюро СМЕ), разом

із патологоанатомом у морзі постійно працюють два судово-медичні експерти, а після 24 лютого 2022 року на них звалилось у десять разів більше роботи, ніж до війни [2].

Таку завантаженість експертів можна порівняти з тим, як у 2018 році в Кримінальний процесуальний кодекс України були внесені так звані «поправки Лозового», відповідно до яких з'явилась норма про призначення судових експертиз виключно за ухвалою слідчого судді. Через це проміжок часу між надходженням тіла померлого в морг бюро за направленням слідчого та початком експертизи, коли на це, згідно з поправкою, надходить ухвала суду, зріс до 3–7 діб, що, у свою чергу, призвело до переповненості моргу, обурення родичів

неможливістю своєчасно отримати тіло, лихоманки в роботі експертних бригад, коли після вимушеного простою в очікуванні ухвал суду після їх одночасного надходження у великій кількості медичний персонал був змушений працювати фактично цілодобово. Відтак творчий процес проведення судово-медичних експертиз мимоволі перетворився на конвеєр аутопсій, що не кращим чином позначилося на якості роботи [3]. Враховуючи вищевикладене та ситуацію в нашій державі, *зادля швидкого та ефективного здійснення досудового розслідування до проведення судових експертиз пропонується залучати інших спеціалістів у даній галузі.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розроблення загальнотеоретичних і процесуальних засад із питань призначення та проведення судових експертиз здійснили такі вітчизняні вчені, як Т.В. Будко, В.Г. Гончаренко, О.М. Духенюк, А.В. Іщенко, Н.І. Клименко, О.А. Кравченко, В.К. Лисиченко, І.В. Пиріг, В.О. Попелюшко, М.Я. Сегай, М.Г. Щербаковський та ін. Однак їхні роботи не стосувались вивчення питання призначення судово-медичних експертиз у кримінальних провадженнях, вчинених за фактом ст. 438 КК України «Порушення законів та звичаїв війни».

Метою статті є аналіз норм законодавства України щодо призначення та порядку проведення судово-медичних експертиз трупів і живих осіб та дослідження можливості залучення спеціалістів закладів охорони здоров'я до проведення судових експертиз у кримінальних провадженнях за фактом розслідування воєнних кримінальних правопорушень під час дії особливого режиму воєнного стану задля ефективного та своєчасного проведення досудового розслідування.

Виклад основного матеріалу. Збройна агресія РФ та запровадження воєнного стану на території нашої держави, на жаль, стали ключовими чинниками, які прямо чи опосередковано впливають на всі процеси та відносини як в Україні, так і поза її межами. Кількість облікованих за даний період злочинів невпинно зростає, адже ворог щодня вчиняє все нові й нові злочинні діяння, але навіть за таких вкрай складних умов правоохоронні органи продовжують діяльність із документування та розслідування виявлених злочинів [4, с. 58].

Із початку запровадження на території нашої держави правового режиму воєнного стану було зареєстровано у 2022 році 60387, а за 7 місяців 2023 року 39757 кримінальних правопорушень за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 438 Кримінального кодексу України «Порушення законів та звичаїв війни» [5]. Об'єктивна сторона даного кримінального правопорушення включає доволі широкий перелік кримінально-протиправних дій, зокрема масовані артилерійські та ракетні обстріли цивільного населення та об'єктів цивільної інфраструктури, жорстоке поводження з військовополоненими тощо. Зазначені протиправні дії є причиною масової травматизації та загибелі населення, масового поховання людей і смерті військовослужбовців України. Кожен такий факт має бути внесено до Єдиного реєстру досудових розслідувань (надалі – ЄРДР), проведено досудове розслідування, судовий розгляд та винесено справедливе рішення суду. Задля досягнення кінцевої мети кримінального процесу – винесення обвинувального вироку та притягнення винних до кримінальної відповідальності – має бути ефективно, повно та неупереджено проведено стадію досудового розслідування.

Одним із способів ефективного розслідування зазначених видів кримінальних правопорушень є проведення

судових експертиз. Розслідування численної кількості воєнних злочинів передбачає дослідження багатьох подій і проведення значної кількості різних видів судових експертиз, однак виклики воєнного часу змістили акцент на окремі види експертних досліджень.

Відмітимо, що до повномасштабного вторгнення Росії на територію України в практичній діяльності органів досудового розслідування існувала проблематика довготривалого очікування висновків судових експертиз. Це було пов'язано з тим, що через велике навантаження або відсутність із певної галузі судових експертів державних експертних установ слідчі (дознавачі) не могли отримати висновки судових експертиз більше року з початку призначення, що порушує засаду розумності строків, передбачену ст. 28 КПК України. Однак, після запровадження на території нашої держави правового режиму воєнного стану ситуація з очікування висновків експертів стала ще складнішою. Така тенденція зумовлена тим, що деякі судові експерти набули статусу біженців або внутрішньо переміщених осіб внаслідок окупації території або ведення активних бойових дій, інші приєдналися до лав ЗСУ або територіальної оборони. У зв'язку з вище викладеним експерти не мають можливості виконувати свої професійні обов'язки, пов'язані з проведенням судових експертиз, тому отримати висновок судового експерта в кримінальному провадженні стало ще складніше.

Науково-дослідні інститути Мін'юсту з початку повномасштабної війни провели майже 200 тисяч різного роду експертиз (щодня проводиться близько 600 досліджень). Близько 80% експертиз пов'язані з війною [6], що є наслідком повномасштабного вторгнення РФ та її неправомірних дій. Такі події в нашій країні зумовили збільшення навантаження на судово-медичних експертів. Зазначене свідчить про неабияку актуальність даного дослідження.

Масова загибель людей призвела до перевантаження всіх українських бюро СМЕ, які не були готові до масового надходження загиблих (померлих) осіб до моргів. Така кількість зупинила всю налагоджену роботу в моргах через брак кількості експертів та через те, що громадяни не забирали тіла своїх померлих родичів, покидаючи місця постійного проживання [1, с. 104].

Довготривале очікування судових експертиз ускладнилось не лише в кримінальних правопорушеннях, пов'язаних з активними діями російської федерації, а й у інших кримінальних провадженнях загальної спрямованості.

Відмітимо, що нині розповсюдженим видом експертиз, які призначаються під час розслідування воєнних злочинів, є судово-медичне дослідження.

За допомогою судово-медичної експертизи експерт може встановити причини та обставини смерті, визначити характер і тяжкість тілесних ушкоджень, групову та статову належність речових доказів до певної особи й давність їх утворення.

Натепер актуальність у проведенні судово-медичних експертиз зростає, оскільки на територіях, де ведуться активні бойові дії або завдано артилерійських ворожих ударів, значна кількість осіб гинуть і отримують тілесні ушкодження різного ступеня тяжкості.

Так, із моменту повномасштабного вторгнення РФ на територію України за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 438 КК України, встановлено, що потерпілими від кримінального правопорушення є 50913 осіб, із яких загинули 6377. За 7 місяців 2023 року за тим же фактом постраждало 41359

осіб, із яких загинуло 1315 [5]. Відмітимо, що це лише ті особи, які звернулись до органів досудового розслідування.

За даними ООН, у ході цієї війни загинуло 8 тисяч 173 цивільні українці та 13 тисяч 620 було поранено. Причиною загибелі більшості цивільних (94%) стала вибухова зброя з великою зоною ураження. Ще 6% загинули через міни та вибухонебезпечні предмети [7].

Кожен зареєстрований у ЄРДР факт загибелі або травмування людини в кримінальному провадженні вимагає проведення судово-медичної експертизи. Якщо брати до уваги дані Офісу Генерального прокурора України щодо загибелі людей, то за 17 місяців із початку війни слідчі (дознавачі) зобов'язані були призначити 7692 судово-медичні експертизи, і це не враховуючи загиблих військовослужбовців із фронту. Беручи до уваги такі колосальні цифри призначення судово-медичних експертиз, можемо уявити, яке навантаження лягає на експертів територіальних бюро *СМЕ*.

Практика показала, що в умовах масової загибелі людей територіальні бюро *СМЕ* не можуть своїми силами забезпечити своєчасне та ефективне виконання необхідного обсягу експертних робіт без залучення додаткових сил і засобів з інших регіонів [1, с. 104].

Як зазначив начальник Чернігівського обласного бюро *СМЕ* Ю. Полчок, часом до моргу одночасно привозили до сорока тіл. Він додав, що були дні, коли морг починав працювати о 6-й, а закінчував далеко за 12 годину ночі. Тривалий час у працівників займало оформлення документів, а деякі лаборанти писали документи в нічний час зі свічками в бомбосховищі [2]. Така ситуація свідчить про ненормований робочий день судово-медичних експертів, а відповідно й можливу низьку якість проведення дослідження та складання висновку.

Наголосимо, що вмiле використання спеціальних знань під час проведення досудового розслідування є запорукою його ефективного процесу та завершення. Без застосування цих знань проведення досудового розслідування кримінальних правопорушень, у яких постраждало населення внаслідок дій рф, є неможливим, тому необхідним є своєчасне призначення, швидке проведення та отримання висновку, зокрема судово-медичних експертиз. Проведення даного виду експертиз має бути не лише швидким, а й ефективним, адже мова йде не лише про осіб, які фізично постраждали, а й тих, хто помер.

Щодо судово-медичної експертизи трупа, то слід звернути увагу, що 9 березня 2022 року було видано наказ «Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України» [8]. Відповідно до зазначеного наказу проведення судово-медичних експертиз трупів покладається на той регіональний підрозділ «Бюро *СМЕ*», до якого він був направлений, тому значне навантаження відбувається в прифронтових областях, таких як Дніпропетровська, Полтавська, Сумська та Херсонська. У подальшому такі кримінальні провадження скеровуються за територіальною належністю, однак навантаження саме на вказані підрозділи судово-медичних експертиз є суттєвим.

Наразі експертні служби зіткнулися з нестачею відповідних фахівців для проведення наведених вище видів судових експертиз [4, с. 62]. Тому, враховуючи нагальну потребу, окремі фахівці вважають за необхідне приймати процесуальним джерелом доказів не лише

висновки експерта, але і висновки спеціаліста не лише при розслідуванні кримінальних злочинів, а й при розслідуванні воєнних злочинів [9, с. 76], оскільки як експерт, так і спеціаліст несуть відповідальність, встановлену законом, за завідомо неправдивий висновок (ст. 70 та ст. 72 Кримінального процесуального кодексу України [10]), а структура їх висновків збігається.

Відповідно до ст. 71 КПК України спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками і може надавати консультації, пояснення, довідки та висновки під час досудового розслідування й судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок [10]. Ми переконані, що спеціалістом у сфері проведення судово-медичної експертизи можна вважати лікарів-патологоанатомів, хірургів і травматологів закладів охорони здоров'я.

Серед обов'язків лікаря-патологоанатома є огляд і розтин трупа, та, зокрема, формулювання патологоанатомічного діагнозу та висновку про причини смерті. Вважаємо, що залучення такого спеціаліста до проведення судово-медичної експертизи трупа (цивільного населення або військовослужбовців) зменшить перебування померлих у пересувних рефрижераторах, а також значно прискорить їх видачу рідним для захоронення та завершення досудового розслідування.

Враховуючи те, що в ч. 2 ст. 84 КПК України передбачені процесуальні джерела доказів, а саме: показання, речові докази, документи, висновки експертів [10], погоджуємося із доречною пропозицією С. Корнійка, який вважає «за доцільне на законодавчому рівні надати можливість використовувати висновки спеціаліста в якості джерела доказів, а також запровадити реєстр спеціалістів за наведеними вище експертними спеціальностями» [9, с. 77]. Оскільки відповідно до ч. 2 ст. 72 КПК України спеціаліст, як і експерт, несе відповідальність, встановлену законом за завідомо неправдивий висновок, на нашу думку, такий висновок можна вважати процесуальним джерелом доказів у кримінальному провадженні, здійснюваному під час дії правового режиму воєнного стану.

Пропонуємо також доповнити обов'язки спеціаліста, маємо на увазі лікаря-патологоанатома, а саме в п. 2 ч. 5 ст. 71 КПК України, і викласти його в наступній редакції: «...виконувати вказівки сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду і дати обґрунтований та об'єктивний письмовий висновок на поставлені йому запитання, а в разі необхідності – роз'яснити його».

Окрім цього, вважаємо за потрібне доповнити ст. 615 КПК України пунктом 16 наступного змісту: «В умовах дії воєнного стану слідчий, дознавач, прокурор призначають судово-медичну експертизу та мають право направити її для виконання відповідному експерту бюро *СМЕ* або спеціалісту, а саме: лікарю-патологоанатому, хірургу та травматологу в будь-який найближчий заклад охорони здоров'я».

Проте, ці зміни будуть суперечити вимогам ч. 3 розділу I «Порядку проведення патологоанатомічного розтину», затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 6 вересня 2021 року № 1877. «Розтини тіл померлих від хвороб і патологічних станів у закладах охорони здоров'я та у випадках смерті за місцем проживання проводяться:

- 1) у патологоанатомічному відділенні ЗОЗ, в якому помер пацієнт;
- 2) у разі відсутності патологоанатомічного відділення у складі ЗОЗ розтин проводиться в іншому ЗОЗ, який

має у своєму складі патологоанатомічне відділення або в патологоанатомічному бюро (центрі), на підставі доповідей, укладених між ЗОЗ» [11].

Виходячи з цього, вважаємо за потрібне запропонувати внести тимчасові зміни, пов'язані з правовим режимом воєнного стану, до «Порядку проведення патологоанатомічного розтину», затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 6 вересня 2021 року № 1877. Пропонуємо доповнити Розділ I зазначеного нормативно-правового акта пунктом 3-1 наступного змісту: «У період дії правового режиму воєнного стану розтин тіл померлих, у тому числі й внаслідок дій країни-агресора, проводиться лікарем-патологоанатомом за постановою слідчого (дознавача), прокурора». Відмітимо, що скасування даної норми можливе відповідно до ч. 1 ст. 7 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [12], а саме: «Воєнний стан на всій території України або в окремих її місцевостях припиняється після закінчення строку, на який його було введено».

Відмітимо, що в умовах сьогодення частину роботи експерта займає не лише судово-медична експертиза трупів, а й живих осіб. Зазначений вид експертизи призначається у випадку необхідності встановлення характеру й тяжкості спричинених тілесних ушкоджень.

Підкреслимо, що в теперішніх умовах спеціалісти з судово-медичних експертиз є перевантаженими, оскільки одні й ті самі особи проводять дослідження як по живих особах, так і по трупах. Тому виникає необхідність розвантаження не лише судово-медичних експертів, які проводять експертизу трупів, а й тих, хто визначає встановлення механізму спричинення та ступеня тяжкості тілесних ушкоджень.

До проведення судових експертиз (обстежень і досліджень), крім тих, що проводяться виключно державними спеціалізованими установами, можуть залучатися також судові експерти, які не є працівниками цих установ, за умови, що вони мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції України, атестовані та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності [13]. Враховуючи те, що кількість осіб, постраждалих від артилерійських та інших обстрілів, є великою, і експерти не в змозі вчасно проводити судово-медичні експертизи на предмет встановлення ступеня тяжкості спричинених тілесних ушкоджень, ми пропонуємо залучати інших спеціалістів.

Звернемо увагу на думку О.А. Кравченка, який зазначає, що загальним єдиним критерієм і обов'язковою умовою залучення обізнаної особи як експерта в кримінальне провадження є наявність у неї свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта. При цьому наголошує, що вимоги до суб'єктів судово-експертної діяльності повинні бути єдиними незалежно від того, проводить експертизу співробітник державної судово-експертної установи або приватний експерт, вони повинні мати відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройти відповідну підготовку в державних спеціалізованих експертних установах Міністерства юстиції України, скласти атестаційний іспит у Центральній експертно-кваліфікаційній комісії Мін'юсту України [14, с. 230]. Зазначене можна адаптувати й до лікаря-патологоанатома, хірурга та травматолога. Вважаємо за потрібне провести додаткові спеціалізовані заняття з лікарями-патологоанатомами, хірургами та травматологами на предмет особливостей

проведення судово-медичних експертиз і написання відповідних висновків. Це сприятиме наданню більш інформативного та розширеного висновку такого дослідження, що відповідає вимогам чинного законодавства.

Таким чином, О.А. Кравченко не вбачає жодних обґрунтованих причин для існування заборони проведення криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз експертами, які не працюють у державних спеціалізованих експертних установах, і пропонує вказане обмеження щодо діяльності приватних експертів ліквідувати в законодавчих актах [14, с. 230]. Ми погоджуємось із зазначеним та пропонуємо залучати лікаря-патологоанатома, хірурга та травматолога до проведення судово-медичних експертиз у кримінальних провадженнях, передбачених ст. 438 КК України, виключно під час дії правового режиму воєнного стану.

Також пропонуємо внести зміни в законодавство щодо необхідності врахування висновку спеціаліста, тобто лікаря-патологоанатома, хірурга чи травматолога, як джерело доказів згідно з чинним Кримінальним процесуальним кодексом України.

Висновки. Зважаючи на дію правового режиму воєнного стану, ситуація з призначенням і проведенням судових експертиз у кримінальному провадженні є складною та потребує вдосконалення задля притягнення винних до кримінальної відповідальності.

На наш погляд, вирішити питання швидкого та якісного проведення тих чи інших видів судових експертиз допоможуть запропоновані нами зміни. Так, ми вважаємо, що спеціалістом, який може провести дослідження із встановлення ступеня тяжкості спричинених тілесних ушкоджень під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст. 438 КК України, може бути лікар-травматолог або хірург залежно від того, які тілесні ушкодження були спричинені особі. Зазвичай, проведенню судово-медичних експертиз на предмет встановлення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень передують звернення до вказаних спеціалістів, які встановлюють діагноз і здійснюють обстеження та лікування особи. Далі за медичними документами цих осіб судово-медичний експерт проводить своє дослідження та надає висновок. Враховуючи те, що травматолог чи хірург володіють інформацією про те, які пошкодження отримала особа, скільки днів вона перебувала на лікуванні та була непрацездатна, вважаємо, що вони зможуть надавати кваліфікований висновок, як спеціаліст у певній галузі знань.

У результаті запропонованих змін до кримінального процесуального законодавства, «Порядку проведення патологоанатомічного розтину», а також інших нормативно-правових актів Міністерства охорони здоров'я, що регламентують діяльність лікарів-патологоанатомів, хірургів і травматологів, суттєво зменшиться навантаження на судових експертів, які, у свою чергу, будуть мати змогу ефективно та своєчасно проводити експертні дослідження в іншій категорії кримінальних проваджень, що є вимогою п. 21 ч. 1 ст. 7 КПК України – розумність строків, що відноситься до загальних засад кримінального провадження.

Однак, необхідність внесення змін зумовлює проведення зі спеціалістами, такими як лікарі-патологоанатоми, хірурги та травматологи, додаткових спеціалізованих занять у лабораторіях, де безпосередньо здійснюється дослідження тих чи інших видів експертиз, та включення ознайомлення з вимогами чинного законодавства щодо оформлення висновків.

Список використаних джерел

1. Ергард Н.М., Кубаля С.М., Ситник Ю.В., Богдаш В.В., Селін В.С. Актуальні питання проведення судово-медичної експертизи під час воєнного стану. The 12th International scientific and practical conference "Modern directions of scientific research development", Chicago, 18–20 May 2022. BoScience Publisher, USA. 930 p. P. 104–108. URL: <http://ir.library.nmu.com/bitstream/123456789/3008/1/%D0%90%D0%9A%D0%A2%D0%A3%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%86%20%D0%9F%D0%98%D0%A2%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%92%D0%95%D0%94%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%A1%D0%A3%D0%94%D0%9E%D0%92%D0%9E-%D0%9C%D0%95%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%87.pdf> (дата звернення: 25.08.2023).
2. Суспільне Новини. В 10 разів більше роботи: як працює Чернігівський морг з початку війни. 8 квітня 2022 року. URL: <https://susilne.media/226654-v-10-raziv-bilse-roboti-ak-pracue-cernigivskij-morg-z-pochatku-vijni/> (дата звернення: 19.09.2023).
3. Гаргала А. Першими в Україні судмедексперти області знайшли вихід із пастки «поправок Лозового» / КМУ «Обласне бюро судово-медичної експертизи» Департаменту охорони здоров'я Чернівецької обласної державної адміністрації. URL: <http://www.sme.cv.ua/index.php/component/content/article/17-novini/355-pershimi-v-ukrajini-sudmedeksperti-oblasti-znajshli-vikhid-iz-pastki-popravok-lozovogo-2> (дата звернення: 19.09.2023).
4. Грига М.А. Експертні дослідження, актуальні в умовах воєнного стану. *Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану* : матеріали науково-теоретичної конференції, м. Київ, 26 травня 2022 року. С. 58–62.
5. Офіс Генерального прокурора України. Діяльність. Статистика. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 22.08.2023).
6. Гвоздецький А. «Наші експерти – справжні герої, що забезпечать можливість притягнення всіх винних негідників до відповідальності» – Андрій Гайченко, заступник міністра юстиції України. Pravo.ua. 06.06.2023. URL: <https://pravo.ua/nashi-eksperty-spravzhni-heroi-shcho-zabezpechat-mozhlyvist-pryiahnennia-vsikh-vynnykh-nehidnykiv-do-vidpovidalnosti-andrii-haichenko-zastupnyk-ministra-iustytii-ukrainy/> (дата звернення: 22.08.2023).
7. Скільки цивільних українців загинуло за час повномасштабної війни. Аналітичний портал «Слово і діло». 9 березня 2023 року. URL: <https://www.slovovidilo.ua/2023/03/09/infografika/suspilstvo/skilky-cyvilnykh-ukrayincziv-zahynulo-chas-povnomasshtabnoyi-vijny#:~:text=На%20інфографіці%20«Слово%20і%20діло,із%2024%20лютого%202022-го.&text=На%20сьогоднішній%20день%2C%20за%20даними,%20також%20майже%20500%20дітей> (дата звернення: 21.08.2023).
8. Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України : наказ МВС, МОЗ від 09.03.2022 р. № 177/450/46. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0317-22#Text> (дата звернення: 21.08.2023).
9. Корнійко С.М. Найбільш затребувані види судової експертизи під час війни. *Актуальні питання криміналістики та судової експертизи* : матеріали Міжвідомчої науково-практичної конференції, м. Київ, 25 листопада 2022 року. С. 75–78.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
11. Про затвердження Порядку проведення патологоанатомічного розтину : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 6 вересня 2021 року № 1877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1239-21#Text> (дата звернення: 24.08.2023).
12. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 24.08.2023).
13. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 22.08.2023).
14. Кравченко О.А. Щодо заборони виконувати криміналістичні, судово-медичні, судово-психіатричні експертизи експертами, що не працюють у державних спеціалізованих установах. *Процесуальні та криміналістичні аспекти досудового розслідування* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 14 квітня 2016 р. Одеса : ОДУВС, 2016. 314 с.

References

1. Erhard, N.M., Kubalia, S.M., Sytnyk, Yu.V., Bohdash, V.V. & Selin, V.S. (2022). Aktualni pytannia provedennia sudovo-medychnoi ekspertyzy pid chas voiennoho stanu [Current issues of forensic medical examination during martial law]. The 12th International scientific and practical conference "Modern directions of scientific research development" (May 18–20, 2022). BoScience Publisher, Chicago, USA, 104–108. Retrieved from: <http://ir.library.nmu.com/bitstream/123456789/3008/1/%D0%90%D0%9A%D0%A2%D0%A3%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%86%20%D0%9F%D0%98%D0%A2%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%92%D0%95%D0%94%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%A1%D0%A3%D0%94%D0%9E%D0%92%D0%9E-%D0%9C%D0%95%D0%94%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%87.pdf> [in Ukrainian].
2. Suspilne Novyny (2022). V 10 raziv bilsh roboty: yak pratsiuie Chernihivskiy morh z pochatku viiny [10 times more work: how the Chernihiv morgue has been working since the beginning of the war]. Retrieved from: <https://susilne.media/226654-v-10-raziv-bilse-roboti-ak-pracue-cernigivskij-morg-z-pochatku-vijni/> [in Ukrainian].
3. Harhalia, A. Pershymy v Ukraini sudmedeksperty oblasti znaishly vykhid iz pastky "popravok Lozovoho" [The forensic medical experts of the region were the first in Ukraine to find a way out of the trap of the "Lozovoy amendments"]. MU "Oblasne

biuro sudovo-medychnoi ekspertyzy" Departamentu okhorony zdorovia Chernivetskoj oblasnoi derzhavnoi administratsii. Retrieved from: <http://www.sme.cv.ua/index.php/component/content/article/17-novini/355-pershimi-v-ukrajini-sudmedeksperti-oblasti-znajshli-vikhid-iz-pastki-popravok-lozovogo-2> [in Ukrainian].

4. Hryha, M.A. (2022). Ekspertni doslidzhennia, aktualni v umovakh voiennoho stanu [Expert research, relevant in the conditions of martial law]. Problems of qualification and investigation of criminal offenses under martial law: *Proceedings of scientific and theoretical conference*. Kyiv, 58–62 [in Ukrainian].

5. Ofis Heneralnoho prokurora Ukrainy. Diialnist. Statystyka. Pro zareiestrovani kryminalni pravoporushennia ta rezultaty yikh dosudovoho rozsliduvannia [About registered criminal offenses and the results of their pre-trial investigation]. Retrieved from: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareiestrovani-kryminalni-pravoporushennia-ta-rezultaty-yikh-dosudovogo-rozsliduvannia-2> [in Ukrainian].

6. Hvozdet'skyi, A. (2023, June 6). "Nashi eksperty – spravzhni heroi, shcho zabezpechat mozhlyvist prytiakhennia vsikh vynykh nehidnykiv do vidpovidalnosti" – Andrii Haichenko, zastupnyk ministra yustytsii Ukrainy ["Our experts are real heroes who will ensure the possibility of bringing all the guilty scoundrels to justice" – Andrii Haychenko, Deputy Minister of Justice of Ukraine.]. Pravo.ua. Retrieved from: <https://pravo.ua/nashi-eksperty-spravzhni-heroi-shcho-zabezpechat-mozhlyvist-prytiakhennia-vsikh-vynykh-nehidnykiv-do-vidpovidalnosti-andrii-haichenko-zastupnyk-ministra-iustytsii-ukrainy/> [in Ukrainian].

7. Skilky tsyvilnykh ukrainsiv zahynulo za chas povnomashtabnoi viiny (2023, March 9). [How many Ukrainian civilians died during the full-scale war]. Analytychnyi portal "Slovo i dilo". Analytical portal "Word and deed". Retrieved from: <https://www.slovoidilo.ua/2023/03/09/infografika/suspilstvo/skilky-cyvilnykh-ukrayinciv-zahynulo-chas-povnomashtabnoyi-viiny#:~:text=Na%20infografitsi%20«Slovo%20i%20dilo,iz%2024%20liutoho%202022-ho.&text=Na%20sohodnishi%20den%2C%20za%20danymy,a%20takozh%20maizhe%20500%20ditei> [in Ukrainian].

8. Pro zatverdzhennia Poriadku vzaiemodii mizh orhanamy ta pidrozdilamy Natsionalnoi politsii Ukrainy, zakladamy okhorony zdorovia ta orhanamy prokuratury Ukrainy pry vstanovlenni faktu smerti liudyny pid chas voiennoho stanu na terytorii Ukrainy: nakaz MVS, MOZ № 177/450/46 (2022, March 9). [Order On the approval of the Procedure for interaction between the bodies and units of the National Police of Ukraine, health care institutions and the bodies of the Prosecutor's Office of Ukraine when establishing the fact of the death of a person during martial law on the territory of Ukraine from March 09 2022 № 177/450/46]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0317-22#Text> [in Ukrainian].

9. Korniiiko, S.M. (2022). Naibilsh zatrebuvani vydy sudovoi ekspertyzy pid chas viiny [The most popular types of forensic examination during the war]. Current issues of criminology and forensic examination: Materialy Mizhvidomchoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Materials Interdepartmental scientific and practical conference. Kyiv, 75–78 [in Ukrainian].

10. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy (2012, April 13). [Criminal Procedure Code of Ukraine from April 13 2012]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].

11. Pro zatverdzhennia Poriadku provedennia patolohoanatomichnoho roztynu: nakaz Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy № 1877 (2021, September 6). [Order of the Ministry of Health of Ukraine On the approval of the Procedure for conducting a pathological autopsy from 2021, September 6]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1239-21#Text> [in Ukrainian].

12. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakonu Ukrainy (2015, May 12). [Law of Ukraine On the legal regime of martial law from May 12 2015]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukrainian].

13. Pro sudovu ekspertyzu: Zakonu Ukrainy (1994, February 25). [Law of Ukraine About forensic examination from February 25 1994]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> [in Ukrainian].

14. Kravchenko, O.A. (2016). Shchodo zaborony vykonuvaty kryminalistychni, sudovo-medychni, sudovo-psykhiatrychni ekspertyzy ekspertamy, shcho ne pratsiuiut u derzhavnykh spetsializovanykh ustanovakh [Regarding the ban on performing forensic, forensic medical, forensic psychiatric examinations by experts who do not work in state specialized institutions]. Procedural and forensic aspects of pretrial investigation: materialy Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia – International scientific and practical conference. Odesa: ODUVS, 314 p. [in Ukrainian].

Oleksandr Hruzd,

PhD in Law

(Kryvyi Rih Educational and Scientific Institute of the Donetsk State University of Internal Affairs, Kryvyi Rih)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0370-3791>

Olha Lytvynenko,

PhD in Law

(Kryvyi Rih Educational and Scientific Institute of the Donetsk State University of Internal Affairs, Kryvyi Rih)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4218-21>

SOME ASPECTS OF CONDUCTING FORENSIC MEDICAL EXAMINATIONS IN WARTIME CONDITIONS

The article is devoted to specific issues of conducting forensic medical examinations during the pre-trial investigation of criminal offenses under martial law.

It has been proven that one of the methods of effective investigation of the specified types of criminal offenses is the conduct of forensic examinations.

The current legislation of Ukraine, scientific positions and opinions of scientists and researchers in the field of appointing and conducting forensic medical examinations in various types of criminal proceedings are analyzed.

It was determined to be important to substantiate a number of scientific and practical positions regarding certain features of conducting forensic medical examinations, both of corpses and of living persons, in order to establish the degree of severity of bodily injuries. Attention is drawn to the fact that a significant number of appointed forensic medical examinations are not carried out on time due to the heavy workload of forensic experts, which is confirmed by the cases cited in the article from the practical units of the bureau of forensic medical examinations. This situation led to the overcrowding of the morgue, the impossibility of timely receipt of the body of the deceased by relatives, and the unstable work of expert institutions.

Taking into account the facts presented in the article and taking into account the introduction of the legal regime of martial law in our country, in order to quickly and effectively conduct a pre-trial investigation, it is suggested to involve other specialists in this field in conducting forensic examinations.

With the help of a forensic medical examination, an expert can establish: causes and circumstances of death; determine the nature and severity of bodily injuries; group and gender belonging of material evidence to a certain person and the antiquity of their formation.

There is a proposal to involve in the investigation of criminal offenses related to the full-scale invasion of the Russian Federation to involve the employees of a pathologist, surgeon, or traumatologist of health care institutions in conducting forensic medical examinations of corpses and living persons. However, such changes require the conduct of additional specialized classes, which should be conducted in laboratories where the research of certain types of examinations is directly carried out and include familiarization with the requirements of the current legislation regarding the drawing up of conclusions.

Key words: *forensic medical examination, forensic examinations, specialist, pre-trial investigation, criminal proceedings, martial law, legislation of Ukraine, health care institutions.*